

Recenzent: dr hab. inż. arch. **Piotr FIUK**, prof. ZUT
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Architektury, Katedra Historii i Teorii Architektury _ kierownik
71-210 Szczecin, ul. Żołnierska 50, pok. 207
tel. 502-443-951 _ e-mail: piotr.fiuk@zut.edu.pl

Szczecin, 06 maja 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej: ***Współczesne przekształcenia historycznych kompleksów przemysłowych, a zachowanie wybranych wartości kulturowych. Analiza na przykładzie Bydgoszczy, Tom I oraz Tom II – Aneks***

Autor: mgr inż. arch. **Zuzanna MAŁKOWSKA**

Promotor: dr hab. inż. arch. **Jan SALM**, prof. PŁ

Promotor pomocniczy: dr inż. arch. **Włodzimierz WITKOWSKI**

POLITECHNIKA ŁÓDZKA, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Łódź 2022

WSTĘP

W dysertacji doktorskiej Pani Zuzanny MAŁKOWSKIEJ omówiono historyczne kompleksy przemysłowe w Bydgoszczy, zachowane w znacznej części do przemian ustrojowych 1989/1990 r., które poddane zostały zróżnicowanej skali przekształceń w okresie transformacji ustrojowej.

Autorka badała pod względem naukowym relacje występujące pomiędzy: * *cechami historycznego kompleksu*; * *sposobem przekształceń po 1990 r.*; * *zachowaniem wartości kulturowych po 1990 r.* wszystkich historycznych kompleksów przemysłowych z badanego obszaru miasta.

Doktorantka opracowała na potrzeby dysertacji **autorską metodę badawczą**, opartą na *porównawczych badaniach statystycznych szerokiego spektrum aspektów*. *Opracowana metoda pozwoliła na uzyskanie zobiektywizowanych wyników badań oraz wniosków możliwych do aplikacji w praktyce konserwatorskiej.*

TOM I — zawiera osiem rozdziałów, przedstawiający: problematykę adaptacji kompleksów przemysłowych do nowych funkcji; problemy pojawiające się podczas realizacji inwestycji; historię rozwoju przemysłu w Bydgoszczy; metodę badań; analizę dokonanych przekształceń. Wyniki badań przedstawione zostały w tabelarycznym zestawieniu zawierającym porównanie stanu zachowania — z dodatkowymi ilustracjami na wykresach

i schematach. Dokonano wielostronnej analizy zależności, zachodzących pomiędzy sposobem przekształceń kompleksów po 1990 r., a współczesnym zachowaniem ich wartości kulturowych.

TOM II. ANEKS — **Katalog kart waloryzacji historycznych kompleksów przemysłowych**, zawierający wyniki przeprowadzonych badań (wraz z wyjaśnieniem metody wypełnienia kart waloryzacji).

*

Autorka wykorzystała znane metody badań i waloryzacji zachowanych wartości kulturowych zabudowy przemysłowej, rozwijając opracowanie na podstawie własnych analiz, dla których przedstawiła oryginalną metodę oceny wartości — odzwierciedlającą okoliczności współczesnych przekształceń i stan zachowania na opracowywanym obszarze Bydgoszczy.

ANALIZA FORMALNA i OCENA MERYTORYCZNA

Praca doktorska została opracowana w dwóch tomach: I _ zawiera 214 stron; II _ zawiera 330 stron. W ośmiu rozdziałach Tomu I omówione zostały złożone aspekty przekształceń, stanu zachowania, współczesnej ochrony konserwatorskiej i perspektyw dla zespołów industrialnych, uzupełnione o bibliografię, spis materiałów graficznych (opracowań autorskich).

W zakończeniu Tomu I przedstawione zostały wnioski z przeprowadzonych badań.

W trzech częściach Tomu II przedstawiono: zestawienie historycznych kompleksów przemysłowych, które objęto analizą; **KARTY waloryzacji historycznych kompleksów** (wraz z wyjaśnieniem sposobu ich wypełniania); **KATALOG kart waloryzacji historycznych kompleksów przemysłowych**. Uzupełnienie zakresu merytorycznego dysertacji stanowi bogaty materiał ilustracyjny: fotografii, tabel, wykresów, który został uzupełniony o szczegółowe opisy 46 kompleksów i zespołów zabudowy industrialnej.

UWAGI OGÓLNE

Autorka przedstawiła bardzo dobre rozeznanie w zakresie dawnej działalności zakładów przemysłowych, zagadnień konstrukcji obiektów industrialnych, technologii produkcji, zmieniających się sposobów użytkowania fabryk i zakładów produkcyjnych — od XIX w. do czasów współczesnych.

W pracy przedstawiona została analiza wybranych archiwalnych materiałów źródłowych i literatury dotyczącej historii architektury przemysłowej i procesów adaptacji obiektów industrialnych do nowych funkcji. W zarysie omówione zostały problemy wartościowania i klasyfikacji przeprowadzanych zmian architektury industrialnej i dokonywanych przekształceń zabudowań produkcyjnych — od początku epoki rewolucji przemysłowej.

Doktorantka zaprezentowała bardzo szerokie rozeznanie pod względem znanych programów rewitalizacji architektury poprzemysłowej. Niezależnie od znajomości istniejących przykładów teorii ochrony konserwatorskiej i zasad utrzymania obiektów zabytkowych — w zakresie dziedzictwa architektury industrialnej, autorka zaprezentowała **oryginalną metodę opisu, kwalifikacji i wartościowania** układów przestrzennych, zabudowań fabrycznych, zakładów produkcyjnych, oraz zasad ich ochrony.

Autorka przedstawiła trafne oceny współczesnych realizacji — również projektowanych przez uznanych autorów z międzynarodowego środowiska architektonicznego — adaptacji obiektów poprzemysłowych, jako *silnie ingerujące w przestrzeń kompleksu*¹ historycznych zespołów industrialnych.

W pracy przedstawiono złożone problemy: utrzymania działalności produkcyjnej w historycznych zabudowaniach i dawnych układach przestrzennych zespołów fabrycznych; adaptacji i przekształceń modernizacyjnych; dostosowania do nowych funkcji. Omówiła złożone przyczyny zniszczeń wartościowych przykładów dawnej architektury industrialnej, podkreślając nieuchronność procesów, związanych m.in. ze zmianami technologicznymi, dekapitalizacją struktury budowlanej, koniecznością modyfikacji struktur o przestarzałych układach, efektywnym pod względem ekonomicznym wykorzystaniem starych zespołów do nowych funkcji, odzwierciedlających współczesne oczekiwania inwestorów i użytkowników, ze względu na ich dogodną lokalizację w centrum miasta i przy trasach komunikacyjnych. Nie jest możliwe utrzymanie w pełnym układzie, dawnych założeń przestrzennych i elementów formalno-plastycznych wartościowej architektury poprzemysłowej. Autorka

¹ Muzeum Śląskie w Katowicach na terenie dawnej kopalni „Katowice” i siedziba krakowskiej Cricoteki, s. 26.

podkreśla, że *rozdźwięk pomiędzy ideałami konserwatorskimi, a potrzebą ekonomicznego zbilansowania inwestycji, jest jednym z największych wyzwań adaptacji kompleksów przemysłowych do współczesnych funkcji użytkowych* (s. 29).

Praca doktorska opracowana została na podstawie bardzo dobrego poznania historii bydgoskiego przemysłu, opartego szerokim wyborze literatury naukowej i wydawnictw popularnonaukowych: przewodników, publikacji prasowych, druków okolicznościowych jako cennych źródeł zmian, dokonywanych przez dwa stulecia industrializacji miasta. Opracowanie uwypukla doniosłe znaczenie rozbudowanego i zróżnicowanego przemysłu w Bydgoszczy — jednego z najważniejszych ośrodków w skali Polski (terenów podczas zaborów i w XX w.).

Znaczącą wartością naukową opracowania dysertacji doktorskiej, jest oryginalne określenie zasad opisu i oceny wartości kulturowych architektury przemysłowej i poprzemysłowej w Bydgoszczy, przedstawione w **Katalogu Kart waloryzacji historycznych kompleksów przestrzennych**.

Zasada waloryzacji historycznej architektury przemysłowej w Bydgoszczy, stanowi znakomity przykład dla opracowania analogicznych materiałów dla miast przemysłowych w Polsce i zagranicznych ośrodków.

Podkreślić należy wielki wkład autorki, w opracowaniu nieomal pięćdziesięciu zespołów industrialnych, które zostały opisane z wielką starannością i dbałością o szczegóły, odnoszące się do przeszłości obiektów, dokonanych zmian, obecnego stanu zachowania oraz perspektyw dla ich rozwoju z zachowaniem ochrony wyeksponowanych wartości kulturowych. Znakomity obraz stanu zachowania i dokonanych modyfikacji zabytkowej architektury przemysłowej, odzwierciedla skala punktacji, zastosowana w pracy doktorskiej. Uzyskano możliwie obiektywny opis i klasyfikację wartości kulturowych, według stanu zachowania na początek lat 20. XXI w.

*

Recenzent podkreśla naukową wartość dysertacji, wyróżniającą się pod względem merytorycznym, zawierającą wszechstronne, szczegółowe opisy zespołu obiektów, ich analizę i waloryzację kulturową oraz proponowane zasady ochrony konserwatorskiej — właściwą do publicznej prezentacji i wydruku² **w tradycyjnej formie wydawniczej lub w wersji**

² W pracy zawarte zostały drobne nieścisłości interpunkcyjne, także odniesień i zapisów bibliograficznych, które przed przygotowaniem dysertacji doktorskiej do druku lub publikacji w wersji cyfrowej, należy skorygować, dokonując ujednolicenia zapisów literatury a także korekty językowej

cyfrowej — stanowiącej znakomity przykład analitycznego opracowania dla architektury industrialnej w innych ośrodkach.

PODSUMOWANIE I WNIOSEK KOŃCOWY

Po zapoznaniu się z kompletem materiału potwierdzam, że opracowanie spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim. Stanowi dowód na znakomite opanowanie zasobów wiedzy na temat historii, kolejnych przekształceń, stanu zachowania zabytkowej substancji, ochrony konserwatorskiej oraz perspektyw dla współczesnego utrzymania zespołów architektury przemysłowej i poprzemysłowej w Polsce. Zawiera oryginalną propozycję waloryzacji wartości historycznych oraz metodę ich ochrony.

W podsumowaniu stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. **Zuzanny MAŁKOWSKIEJ**, pt. *Współczesne przekształcenia historycznych kompleksów przemysłowych, a zachowanie wybranych wartości kulturowych. Analiza na przykładzie Bydgoszczy, Tom I oraz Tom II – Aneks*, której promotorem jest dr hab. inż. arch. **Jan SALM**, prof. PŁ, oraz promotorem pomocniczym dr inż. arch. **Włodzimierz WITKOWSKI**, opracowana na POLITECHNICE ŁÓDZKIEJ, na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska w 2022 r. **odpowiada wymaganiom stawianym pracom doktorskim.**

Składam wniosek do Rady Wydziału Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej o **przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

(w nielicznych przypadkach autorka stosuje określenia nienaukowe i używa sformułowań, należących do języka popularnego).

Podczas lektury pracy, zauważalna jest zmiana pod względem prawidłowości w opisie zagadnień naukowych, precyzji w sformułowaniu myśli oraz wyciągania wniosków, które stanowią naturalny element rozwoju autorki odzwierciedlający szerokie poznanie literatury dot. omawianego problemu, materiałów archiwalnych i współczesnych zagadnień projektowo-inwestycyjnych; zakres merytoryczny badań naukowych wykorzystanych w pracy doktorskiej stanowić będzie bez wątpienia podstawę dla opracowania kolejnych wartościowych publikacji i rozwinięcia działalności naukowej.

PROPOZYCJA WYRÓŻNIENIA DYSERTACJI DOKTORSKIEJ

Recenzent wnioskuje o wyróżnienie pracy, podkreślając jej szczególną wartość pod względem:

- opracowania oryginalnej **autorskiej metody klasyfikacji** walorów zabytkowych i oceny wartości kulturowych architektury przemysłowej (Tom I);
- wnikliwe **opracowanie katalogu** kilkudziesięciu kompleksów przemysłowych, zakładów i obiektów produkcyjnych z szerokim omówieniem historii obiektów, ich przekształceń, szczegółowego opisanie zachowanych walorów zabytkowych i wartości w zakresie kultury architektury poprzemysłowej, a także perspektyw dla ich funkcjonowania we współczesnych czasach (Tom II).

Z poważaniem

dr hab. inż. arch. Piotr Fiuk, prof. ZUT

Szczecin, 06 maja 2023 r.